

Cirkulärnr: 1992:90
Diariernr: 1992:1783
Handläggare: Ingrid Söderström
Lena Sandström
Avdsek: AK ÄldreIfo
J Komrätt
Datum: 1992-06-15
Mottagare: Kommunstyrelsen
Rubrik: Omsorger om psykiskt utvecklingsstörda
Bilaga: PM

Omsorger om psykiskt utvecklingsstörda

Fler och fler kommuner övertar huvudmannaskapet för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Hittills har huvudmannaskapet i Göteborgs- och Bohus län, Hallands samt Jämtlands län överförts till kommunerna där. Dessutom har enskilda kommuner på olika sätt tagit över ansvaret för särskolan och/eller de särskilda omsorgerna.

Detta medför att Svenska Kommunförbundet kommer att ha ansvar för en del uppgifter som Landstingsförbundet ensamt svarat för hittills avseende service och intressebevakning i frågor som rör de utvecklingsstörda.

Vi kommer successivt att skicka ut information som kan vara av generellt intresse för kommunerna. Överföringen av huvudmannaskapet kommer att ske vid skilda tidpunkter för de olika länen. Detta innebär att information ibland kommer att ges selektivt.

Vi får även förfrågningar från kommuner i län där huvudmannaskapet fortfarande är landstingets. Vi har av dessa samtal förstått att det råder en viss osäkerhet om lagstiftningen kring psykiskt utvecklingsstörda. Flertalet av de brev och telefonsamtal vi får rör olika tolkningsfrågor kring lagstiftningen. Eftersom gränserna mellan omsorgslagen å ena sidan och socialtjänstlagen å den andra inte är helt klara uppstår en "gråzon" mellan resp ansvarsområde. En och samma person kan dessutom behöva hjälp från de olika verksamheterna samtidigt. De eventuella tvister som ibland uppstår får dock inte drabba den enskilde.

För att ge ett litet stöd i arbetet ger vi i bilagda PM en kortfattad information om några paragrafer i resp lagstiftning. Vi redovisar också i anslutning till dessa vissa regeringsrättsdomar från de senaste fem åren.

Vi har även för avsikt att under hösten anordna några konferenser för att diskutera för kommunerna viktiga frågor avseende psykiskt utvecklingsstörda. Tidpunkten är vald med tanke på Handikapputredningens slutbetänkande. Vi avser att vid dessa konferenser också diskutera vissa frågeställningar inför kommunalisering av verksamheten.

Eventuella konsekvenser till följd av Handikapputredningens förslag till Lag om stöd och service till funktionshindrade beaktas inte i detta cirkulär.

För ytterligare lästips kan vi hänvisa till gällande lagstiftning och till socialstyrelsens olika publikationer:

Allmänna råd

1990-070-011 Institutionsavveckling - Utvecklingsstörda personers flyttning från vårdhem

1992-070-001 Daglig verksamhet och arbete

Meddelandeblad

1986-001-027 Förlängd skolbarnsomsorg för psykiskt utvecklingsstörda ungdomar över 12 år

1987-001-039 Rättsfall om särskilda omsorger - 1

1988-001-019 Avgiftsfria omsorger för psykiskt utvecklingsstörda m fl

1989-001-024 Nyintagning i vårdhem och specialsjukhus

1990-001-006 Läkemedelshantering inom omsorgsverksamhet för psykiskt utvecklingsstörda

1990-001-020 Arbetsrehabiliterande verksamhet (personlig assistans i arbetsliv)

1991-001-003 Rättsfall - äldre- och handikappomsorg - 3 Ledsagare

1991-001-008 Barns boende enligt 4 § omsorgslagen SFS 1985:568 - ett förtydligande angående rätten till elevhemsboende

1991-001-017 Rättsfall - äldre- och handikappomsorg - 5. Personlig assistans

Svenska Kommunförbundet kommer även att ge ut information om särskolan med anledning av riksdagens beslut om att ansvaret för särskolan och vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda förs över från landsting till kommuner.

Närmare upplysningar om detta cirkulär lämnas av Lena Sandström tfn 08-772 44 34 och Ingrid Söderström tfn 08-772 43 42.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET
Allmän kommunalpolitik
Äldre-, individ- och familjeomsorg

Karl-Axel Johansson

Ingrid Söderström

BILAGA

Vilka lagrum gäller?

Omsorgslagen

Omsorgslagen (OL) innehåller föreskrifter om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Omsorgslagen är en sk pluslag, vilket innebär att de psykiskt utvecklingsstörda har rätt till särskilda omsorger om deras behov inte kan tillgodoses på något annat sätt. Särskilda omsorger enl OL är avgiftsfria.

De särskilda omsorger som landstingen (och de kommuner som övertagit huvudmannaskapet) är skyldiga att ge enligt lagen anges i 4 §. En behovsbedömning skall göras om den utvecklingsstördes rätt till särskilda omsorger. Om det kan konstateras att han/hon tillhör personkretsen, att behov finns samt att andra adekvata hjälpmöjligheter saknas har vederbörande således rätt till stöd och hjälp enligt 4 §. Särskilda omsorger skall ges på begäran av den utvecklingsstörde, dennes vårdnadshavare/förmyndare eller god man. De särskilda omsorgerna är avgiftsfria.

Socialtjänstlagen

Enligt socialtjänstlagen (SoL) har den enskilde i 6 § "rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt".

Av 3 § samma lag framgår, att kommunens yttersta ansvar för dem som vistas i kommunen inte innebär inskränkning "i det ansvar som vilar på andra huvudmän".

För plats i förskola eller i fritidshem, färdtjänst, social hemhjälp, sådant boende som avses i 20 § eller 21 § SoL eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäligen avgifter enligt grunder som kommunen själv bestämmer.

Överklagan

Båda lagarna ger möjlighet till överklagan om man är missnöjd med beslutet. Omsorgsnämndens beslut om särskilda omsorger får enl 20 § OL överklagas hos länsrätten. Samma möjlighet finns enl 73 § SoL att överklaga socialnämndens beslut i fråga om bistånd enl 6 §.

Omsorgslagens personkrets (1 §)

Lagen avser särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Psykisk utvecklingsstörning är en intellektuell funktionsnedsättning som beroende på grad och miljö utgör ett handikapp. Störningen sammanhänger med en brist eller skada som inträffat under individens utvecklingsperiod och som medför att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring. Med utvecklingsperioden avses i allmänhet åren före 16 års ålder.

Begåvningshandikappade omfattar fler grupper än psykiskt utvecklingsstörda. Med psykisk utvecklingsstörd jämföras personer som på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp samt personer med barndomspsykos.

Till gruppen hänförs personer med begåvningshandikapp där den utlösande faktorn varit av kroppslig art (tumörer, hjärnblödningar, inflammationer etc) samt skador till följd av yttre våld som t ex en trafikolycka. Däremot inte psykiska sjukdomstillstånd till följd av missbruk av olika beroendeframkallande medel.

Även personer med allvarliga psykiska defekter som följd av en barndomspsykos omfattas av lagen eftersom många barn och ungdomar med en barndomspsykos är eller blir psykiskt utvecklingsstörda.

De två senare grupperna har tillkommit i nuvarande lagstiftning. Vi vill därför uppmärksamma kommunerna på att personkretsen vidgats.

I regeringsrättsdom den 10 november 1989 (nr 5174-1988) redovisas en gränsdragning avseende personkretsen.

Sökande hade begärt särskilda omsorger enl omsorgslagen med hänvisning till sin hjärnskada med intellektuell funktionsnedsättning omfattande motoriska problem, språkstörning samt koncentrationstörning.

En helhetsbedömning med läkarutlåtande har lett till att sökanden inte ansetts vara psykiskt utvecklingsstörd och därmed inte kan omfattas av omsorgslagens personkrets.

Mot den bakgrunden hade kammarrätten lämnat besvären utan bifall. Regeringsrätten ändrade inte kammarrättens dom.

Kommunernas och landstingskommunernas ansvar (2,5,7 §§)

Av 2,5 samt 7 §§ framgår det ansvar som åvilar resp huvudman samt de psykiskt utvecklingsstördas rätt till särskilda omsorger. I 2 § erinras om att socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen (HSL) reglerar kommunernas och landstingens ansvar för sina invånare.

Socialnämnderna svarar för bistånd i form av ekonomisk hjälp, hemtjänst etc till psykiskt utvecklingsstörda enligt samma grunder som för kommunens övriga invånare. De

psykiskt utvecklingsstörda barnen har rätt till plats i förskola och på fritidshem på samma villkor som andra barn med behov av särskilt stöd. Likaså svarar hälso- och sjukvården för att de psykiskt utvecklingsstördas medicinska vårdbehov tillgodoses.

De psykiskt utvecklingsstörda, som behöver ytterligare stöd och hjälp i sin livsföring har rätt till särskilda omsorger enligt OL, om deras behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Gränserna mellan de olika lagstiftningarna är ingalunda klara och vi ser en tendens till att tolkningsproblemen ökar. En och samma person kan behöva och få hjälp från alla tre verksamheterna samtidigt. Det uppstår ibland tvister om vilken av huvudmännen som är skyldig att svara för insatsen i det enskilda fallet, vilket i vissa fall har resulterat i domstolsprövning med en tidsfördröjning som följd. Detta får dock inte gå ut över den enskilde, varför socialtjänstens yttersta ansvar (3 § SoL) återopats.

I regeringsrättsdom den 16 januari 1991 (1718-1989) redovisas tvist avseende socialtjänstens fortsatta ansvar för en situation där bistånd enligt 3 och 6 §§ SoL beviljats.

NN, född 1971 har ett lindrigt förståndshandikapp och vissa psykosociala störningar. Då han var i akut behov av ett anpassat behandlingshem hade sociala distriktsnämnden beviljat bistånd enligt socialtjänstlagen. Beslutet gällde i avvaktan på domstolsprövning om vilken huvudman som var skyldig att svara för att NN:s behov blev tillgodosett.

Frågan gällde om landstinget är skyldigt att tillhandahålla särskilda omsorger enligt omsorgslagen när NN:s behov redan tillgodosetts inom socialtjänsten.

Regeringsrätten ansåg det ostridigt att NN tillhör omsorgslagens personkrets. Rätten fastställde att landstinget har en skyldighet att svara för särskild omsorg i form av boende utanför föräldrahemmet enligt 4 § samt 7 § i omsorgslagen. Denna skyldighet föreligger oavsett att NN lider av psykosociala störningar och att han redan beviljats likvärdigt bistånd enligt socialtjänstlagen då akut behov uppkommit.

Regeringsrättens dom den 26 juni 1991 (1168-1990) avser gränsdragning mellan landstingets och kommunens ansvar betr ungdom med social problematik.

Målet avsåg kostnaden för inackordering vid särskoleinternat. Av 5 § omsorgslagen framgår att den psykiskt utvecklingsstörde genom de särskilda omsorgerna skall tillförsäkras goda levnadsvillkor och att omsorgerna skall anpassas till mottagarens individuella behov.

Enl skollagen skall särskola organiseras på ett sådant sätt att eleverna inte blir tvungna att bo utanför det egna hemmet p g a sin skolgång. I omsorgslagen finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

NN hade beretts tillfälle till praktikperiod på särskoleinternat. Vistelsen hade fallit bra ut också ur social synpunkt eftersom den fungerat som en förebyggande åtgärd för NN som varit inblandad i kriminell verksamhet.

Regeringsrätten fann att NN har behov av yrkesutbildning vid särskola och att det åligger landstinget att anordna sådan utbildning enl skollagen 1 § kap 6. "Eftersom NN:s behov inte kan tillgodoses på annat sätt än genom utbildning på internat har han rätt till särskild omsorg enligt omsorgslagen i form av boende på elevhem".

Landstingets skyldighet att svara för särskilda omsorger föreligger trots att den direkta anledningen till placeringen var att förebygga en dålig social utveckling för pojken.

Vad avses med särskilda omsorger (4 §)?

4 § har följande lydelse:

De särskilda omsorger som landstingshuvudmannen är skyldig att tillhandahålla är

- 1 rådgivning, annat personligt stöd samt stöd av en särskild kontaktperson,
- 2 daglig verksamhet i dagcenter eller annan sysselsättning för dem över skolåldern som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig,
- 3 korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn, samt korttidstillsyn utanför hemmet av skolungdomar över 12 år
- 4 boende i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet
- 5 boende i gruppboende för vuxna som inte kan bo i egen bostad

I de särskilda omsorgerna enligt första stycket 2-5 ingår också omvårdnad. I de särskilda omsorgerna boende i elevhem och boende i gruppboende ingår vidare fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter.

De särskilda omsorgerna - rådgivning och annat personligt stöd - som anges i lagen avser det expertsstöd som ges av kurator, psykolog, sjukgymnast, logoped, förskolekonsulent m fl. De rådgivande insatserna skall erbjudas både den utvecklingsstörde och dennes anhöriga samt ev familjehemsföräldrar.

Regeringsrätten har i två domar behandlat frågan om gränsdragning mellan OL och HSL avseende logopedbehandling.

Av domen den 26 juni 1989 (1191-1988) framgår att landstinget hade ansett att de psykiskt utvecklingsstörda skall söka hälso- och sjukvård på samma villkor som andra. NN behövde kontinuerlig behandling av logoped och behoven krävde extra insatser av sådan art att de i och för sig berättigade honom till särskilda omsorger.

I domen uttalas att landstinget "alltid skall tillhandahålla en psykiskt utvecklingsstörd, som behöver logopedbehandling, sådan behandling enligt omsorgslagen, därest inte erforderlig och likvärdig behandling faktiskt tillhandahålls den utvecklingsstörde exempelvis inom hälso- och sjukvårdens ram". Den omständigheten att landstinget organiserat sin verksamhet så att man anställt logopeder bara inom hälso- och sjukvården "föranleder inte annan bedömning och hindrar alltså inte en prövning enligt besvärslagen i omsorgslagen".

I den andra domen den 26 juni 1989 (4592-1987) ålades landstinget att bereda NN rådgivning och behandling av logoped enligt 4 § omsorgslagen i den mån behovet faktiskt inte tillgodosågs på annat sätt.

Som särskild omsorg enl 1 ovan avses också stöd av en kontaktperson. Även i SoL anges att en särskild kontaktperson kan utses för att hjälpa den enskilde och dennes anhöriga. Stödet av en kontaktperson enligt OL innebär en särskild omsorg, som skiljer sig från socialtjänstens. Kontaktpersonen enl OL skall ha en mer varierad och omfattande roll än vad som omfattar socialtjänstens kontaktperson. Kontaktpersonen enl OL skall vara någon som kan ge råd till eller vara förespråkare för den psykiskt utvecklingsstörde i olika situationer. Kontaktpersonen kan även vara ett stöd i den utvecklingsstördes familj.

I 4 § 2 anges skyldigheten för omsorgshuvudmannen att anordna daglig verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda som inte förvärvsarbetar eller utbildar sig. I första hand avses dagcenterverksamhet. Som en del av den dagliga verksamheten kan ingå att vid behov bistå den psykiskt utvecklingsstörde så att han/hon kan ta sig till och från dagcentret.

Av socialstyrelsens Allmänna råd (1992:1) "Daglig verksamhet och arbete" framgår, att den dagliga verksamheten bör kunna erbjudas åtta timmar exklusive restid.

Bestämmelsen avser också att garantera psykiskt utvecklingsstörda i daglig verksamhet den omvårdnad de behöver. För att omsorgstagarna skall kunna tillgodogöra sig vistelse på dagcenter måste de särskilda omsorgerna anpassas efter de individuella behov som finns.

Personella förutsättningar måste finnas för att kunna ta emot omsorgstagaren. Enligt Kommunförbundet innebär uttalandena i förarbetena till lagen att kommunen inte har någon skyldighet att ge bistånd för personlig assistent i dagcenterverksamhet.

Den enskildes rätt att välja vistelse i hemmet i stället för dagcenter har belysts i regeringsrättsdom (s 9).

I skyldigheten enligt 4 § 3 ingår även att tillhandahålla avlösningshjälp i form av korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Förutom anhöriga kan familjehemsföräldrar behöva avlösning. Avlösningshjälpen till anhöriga kan gälla såväl anhöriga till barn och ungdomar som till vuxna utvecklingsstörda.

Korttidsboendet kan förläggas till olika miljöer. Avlösning kan ges även i den utvecklingsstördes eget hem. Detta är en uppgift som utförs av socialtjänsten men skall förstärkas av landstinget om så skulle behövas.

Bestämmelsen ålägger landstinget dessutom en skyldighet att svara för det behov av korttidstillsyn före och efter skoldagen och under lov dagar som barn över 12 år kan ha och som motsvarar omhändertagandet i fritidshem för yngre barn.

I regeringsrättens dom den 12 februari 1988 (3690-1987) fastställes landstingskommunens ansvar för korttidstillsyn på fritidshem.

Enligt socialtjänstlagens 13 § åligger det kommunen att be- driva fritidsverksamhet för skolpliktiga barn t o m tolv års ålder. I 4 § omsorgslagen regleras landstingets skyldighet att som särskild omsorg tillhandahålla främst de anhöriga avlös- ning i form av korttidsvistelse utanför hemmet. Enligt lagrummet skall landstinget svara för den förlängda skolbarnsomsorgen i form av korttidstillsyn utanför hemmet för skolungdom över 12 år.

Av socialstyrelsens meddelandeblad (1986-001-027) framgår att skjuts måste erbjudas till och från verksamheten om sådant behov föreligger och att landstinget förutsätts svara för detta.

Under 4 och 5 regleras landstingets skyldighet att tillhandahålla alternativa boendeformer för barn och vuxna, som inte kan bo hos föräldrar eller i egen bostad. För barn avses i första hand familjehem och för ungdomar och vuxna elevhem och gruppboestad. Avsikten är att gruppboestad skall ersätta inackorderingshem, vårdhem och specialsjukhus.

Skyldigheten enligt 4 § 4 och 5 avser även det omvårdnadsbehov som finns för främst de utvecklingsstörda som inte bor hemma. I omvårdnaden ingår skyldigheten att stödja och hjälpa de psykiskt utvecklingsstörda med dagliga personliga behov som att sköta hygien, äta, klä sig och förflytta sig samt hjälpa till med vissa inköp.

Vid omsorgshuvudmannens köp av tjänster hos privat vårdgivare skall den särskilda omsorgen även omfatta att tillgodose omvårdnadsbehov.

I tre domar har regeringsrätten behandlat frågan om boende i gruppboestad.

De två första domarna den 8 mars 1988 (3883-1987 samt 3884-1987) avsåg avslag från landstinget om särskild omsorg i form av gruppboestad med hänvisning till bristande resurser.

Landstinget ålades att vidta erforderliga åtgärder för att utan dröjsmål uppfylla sina förpliktelser enl omsorgslagen.

Rätten till särskild omsorg i form av boende i gruppboestad påverkas alltså inte av det förhållandet att landstinget inte har någon gruppboestad tillgänglig.

Av domen den 9 december 1988 (2242-1988) framgår att landstinget har skyldighet att tillse att alla utvecklingsstörda som har behov av boende i gruppboestad för vuxna kommer i åtnjutande av sådan bostad. Av omsorgslagens förarbeten framgår att övergången från

boende i vårdhem till boende i gruppboende förutsätter en övergångsperiod under vilken fortsatt omsorg får tillhandahållas vid vårdhem.

Enligt den flerårsplan för åren 1989-1993 som det berörda landstinget upprättat kommer en gruppboende per år att tillkomma avsedd för de vårdhemsboende.

Regeringsrätten ansåg därför att landstinget hade vidtagit åtgärder för att inom rimlig tid tillgodose behov av gruppboende för vuxna utvecklingsstörda på vårdhem. Inga särskilda omständigheter hade åberopats i målet, varför NN inte för närvarande har rätt till särskild omsorg i form av gruppboende.

Landstingets uppgifter avseende förvärvsarbete (8 § 4)

Av 8 § framgår bl a landstingets uppgift att medverka till att psykiskt utvecklingsstörda får en meningsfull sysselsättning genom förvärvsarbete. Målet för de utvecklingsstörda är, liksom för andra människor, att få ett arbete i någon form. För att så skall ske har arbetsmarknadsmyndigheterna ett huvudansvar, men omsorgshuvudmannen har att på olika sätt medverka till att psykiskt utvecklingsstörda kan få arbete på den öppna marknaden. Detta kan ske på olika sätt t ex genom förberedelse i dagcenter och aktiv handledning i ett övergångsskede.

Landstingets uppgift avseende fritids- och kulturutbud (8 § 6)

Den i 4 § föreskrivna rätten att få tillgång till fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter är en del av den särskilda omsorg, som omsorgshuvudmannen har skyldighet att anordna för dem som bor i gruppboende eller elevhem. I 8 § åläggs omsorgshuvudmannen att också verka för att det fritids- och kulturutbud som är avsett för allmänheten blir tillgängligt även för psykiskt utvecklingsstörda.

Av regeringsrättsdomen den 7 februari 1992 (1141-1991) framgår att begärd hjälp med arrangemang och personalförstärkning för rekreationsresa till Gotland under en vecka inte kan hänföras till särskild omsorg enligt omsorgslagen.

NN, som bor på vårdhem tillhör enligt ordalydelsen i paragrafen inte dem som garanteras fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter enl 4 §. Av lagen framgår dock att bestämmelserna i tillämpliga delar även skall gälla vård i specialsjukhus och vårdhem under dessas avvecklingstid.

Enligt 8 § omsorgslagen åläggs landstingskommunen att verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för utvecklingsstörda. I lagens förarbeten avses hjälp att få tillgång till det allmänna (bl a det kommunala) fritids- och kulturutbudet. Ibland räcker inte detta utbud till. Landstinget åläggs därför enl 4 § omsorgslagen att som komplement till det allmänna utbudet själv anordna fritidsverksamhet och kulturaktiviteter för elevhems- och gruppboende.

NN:s behov av hjälp med ledsagare under resan är föranlett av att han är psykiskt utvecklingsstörd. Landstinget har alltså en skyldighet att se till att de utvecklingsstörda bereds tillgång till det allmänna utbudet av fritidsverksamhet samt att själv anordna sådan sådan verksamhet. Däremot kan varken av omsorgslagen eller dess förarbete utläsas att åtgärder för att möjliggöra längre rekreationsresor skulle ingå i de särskilda omsorgerna. Detta anses enl regeringsrätten vara en sådan frivillig insats som landstinget enligt förarbetena kan erbjuda utöver de i lagen föreskrivna särskilda omsorgerna.

Enskild omsorgsverksamhet (17 §)

Om en enskild vårdgivare yrkesmässigt vill bedriva verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda skall denne ansöka om tillstånd hos socialstyrelsen. Innan tillstånd lämnas skall omsorgsnämnden i den kommun där verksamheten skall bedrivas ha tillstyrkt detta.

Regeringsrätten har behandlat två mål där sökanden fått avslag i lägre instans med hänvisning till att ansökan avsåg för stora enheter.

Av dessa domar från den 28 oktober 1991 (3005-1990 och 3301-1990) framgår att den omständigheten att de planerade gruppboendena avsåg att rymma fem boende i varje enhet inte utgör hinder för tillstånd att driva de gruppboendena som avses i ansökningarna.

Målet avsåg besvär från två olika stiftelser över kammarrättens domar avseende antal lägenheter i planerad gruppboende. Socialstyrelsen hade i båda fallen riktat invändningar mot att en femte lägenhet planerades.

Bistånd enligt socialtjänstlagen

Personlig assistent

Begreppet personlig assistent finns inte klart definierat i någon av nu gällande lagstiftningar. "Personlig vårdare/assistent" är en viktig stöd- och hjälpinsats för flerhandikappade psykiskt utvecklingsstörda. Den personlige vårdaren/assistenten förutsätts bistå den utvecklingsstörde i verksamheter hos olika huvudmän. Det har ibland varit oklart vilken huvudman som skall ha ansvaret för att den personlige vårdaren/assistenten tillsätts och vem som skall ha kostnadsansvaret.

Av regeringsrättens dom den 26 juni 1989 (4485-1987) framgår att personlig assistent under tid i särskolan inte anses utgöra en särskild omsorg som avses i omsorgslagen.

Regeringsrättsdomen den 21 december 1990 (3480-1989) avser bistånd enligt socialtjänstlagen 6 § i form av personlig vårdare för den tid då NN vistas i särskolan (träningsskolan).

Av kommentarerna framgår att oavsett vissa definitionsmässiga oklarheter är den personliga vårdaren en hjälp- och stödperson som är knuten till ett gravt utvecklingsstört flerhandikappat barn och skall följa barnet under dagen genom olika aktiviteter. Den personliga vårdaren fungerar som en tolk mellan barnet och dess omgivning.

De hjälpinsatser som erbjuds inom särskolans ram och således är ett ansvar för skolhuvudmannen, syftar till att underlätta för eleverna att tillgodogöra sig undervisningen. Den personliga vårdaren är att betrakta som ett slags ständigt hjälpmedel som barnet självt för med sig till skolan.

"Det åligger visserligen huvudmannen för särskolan att ansvara även för åtgärder som inte kan betraktas som utbildningsinsatser om dessa behövs för att eleven skall kunna delta i undervisningen. En personlig vårdares uppgifter kan dock inte hänföras till sådana åtgärder eftersom den personliga vårdaren behövs för att barnet skall kunna fungera överhuvudtaget"

Regeringsrätten ansåg att det inte åligger landstinget som huvudman för särskolan att stå för den särskilda hjälpinsats som en personlig vårdare gör. Därför skall 6 § socialtjänstlagen tillämpas.

Kommunförbundet har i tidigare cirkulär (1991:97) kommenterat denna dom. Vi anser inte att domen i sig innebär att personligt stöd i särskolan alltid är ett bistånd för socialtjänsten. Varje ny frågeställning bör därför prövas utifrån lagens specialmotivering och de förutsättningar som gäller i det aktuella fallet.

Alternativ till daglig verksamhet och korttidsvistelse

I regeringsrättens dom den 12 mars 1991 (2169-1988) klarläggs kommunens skyldighet enligt 6 § socialtjänstlagen att tillgodose den del av NN:s tillsyns- och omvårdnadsbehov, som uppkommit på g a att han avböjt särskild omsorg enligt 4 § omsorgslagen i form av daglig vistelse på dagcenter resp korttidsvistelse utanför det egna hemmet.

I 6 § omsorgslagen föreskrivs att särskilda omsorger skall ges den psykiskt utvecklingsstörde endast om han begär det. Eftersom NN säger nej till särskilda omsorger i form av daglig verksamhet och korttidsvistelse kan hans behov av stöd inte tillgodoses enligt omsorgslagen. Den ytterligare hjälp han behöver avser omvårdnad och hjälp som ligger inom socialtjänstens vanliga verksamhetsområde.

Hemutrustning vid flyttning från institution

I regeringsrättens dom den 3 december 1991 (4380-1988) fastställdes socialnämndens ansvar för bistånd i form av hemutrustning i samband med flyttning från vårdhem till gruppbostad.

Regeringsrätten anser att NN:s ansökan om socialhjälp omfattar i allt väsentligt utrustning som är att hänföra till personligt möblemang och inre lösöre och alltså inte sådant som tillhör normal utrustning för att bostaden skall kunna bebos oberoende av vem som är hyresgäst. Det framgår inte heller att den av NN begärda utrustningen behövs p g a hennes handikapp som psykiskt utvecklingsstörd.

Regeringsrätten fann således att NN inte skulle vara "oberättigad till den av henne begärda hemutrustningen i form av bistånd enligt 6 § socialtjänstlagen i det fall att ansvaret härför inte åvilar landstinget".

Enligt Kommunförbundets uppfattning skall biståndsprövningen hos kommunen alltså ske på samma sätt som i övriga ärenden som avser hemutrustning.